

35 zoglenelih trupel v Grahovem 1. del

Ivo Žajdela

Po dolgih letih prizadevanj bo Grahovo pri Cerknici končno dobilo spomenik, na katerem bodo napisale žrtve, ki jih je povzročila komunistična revolucija. Levičarje je strah, da bo spomenik pričal o njihovih zločinih.

Grahovo pri Cerknici je eden od mnogih krajev, ki so med drugo svetovno vojno in komunistično revolucijo doživeli hudo uničenje. Uničevalci so bili seveda partizani.

»Očiščena« Slovenija Po demokratizaciji Slovenije je društvo Nova slovenska zaveza (NSZ) v mnogih župnijah po Dolenjskem, Notranjskem in tudi deloma na Gorenjskem pomagalo postaviti t. i. farne spominske plošče oziroma spomenike, na

katerih so napisana imena žrtev revolucionarnega nasilja. Veliko vlogo pri postavljanju teh spomenikov so imeli domačini, ki so zbirali imena in na koncu organizirali postavitve spomenika. Ponekod pa NSZ takšnih ljudi ni mogla najti. Zakaj ne? Ker so komunisti po vojni in revoluciji območje tako »počistili« in prestrašili, da takšnih ljudi tam ni. Zato je NSZ že pred desetletjem v takšnih krajih začela sama organizirati zbiranje imen in postavitve spomenikov.

Odmev uničevanja Grahovo bo tako pri postavitvi spomenika žrtvam revolucije prišlo na vrsto na koncu. Razlogov za to je več. Prvega sem že omenil. Danes v Grahovem ni ljudi, ki bi jih zamolčane žrtve revolucionarnega nasilja toliko zanimale, da bi jim postavili spomenik z imeni.

Drugi razlog pa je, da je Grahovo zaradi izjemnega partizanskega zločina nekaj posebnega. V tem kraju je namreč partizanska 14. divizija, ki je bila ustanovljena malo pred tem, napadla

domobransko postojanko. Uničenje je bilo strahotno in ga kraj čuti še 70 let kasneje. Partizani so postojanko protirevolucije uničili 24. novembra 1943. Na koncu so jo zažgali, ujete domobrance pa so postrelili in zmetali v ogenj, da so zgoreli. Požgali so tudi grahovsko cerkev. Domačini so iz ruševin postojanke izvlekli 35 zoglenelih trupel in jih na pokopališču pokopali v eno grobno jamo. Ves čas komunističnega režima, to je polnih 45 let in še

Grahovo

nekaj več, je bila na pokopališču nad tem grobom le majhna gomila brez vseh oznak.

Šele po demokratizaciji Slovenije je bila na množični grob postavljena plošča z napisom, kdo je tam pokopan. Prav tako je bil pred stavbo osnovne šole postavljen spomenik pesniku Francetu Balantiču. Pri omenjenem partizanskem napadu na domobransko postojanko v Grahovem so partizani umorili tudi Balantiča – enega največjih slovenskih pesnikov 20. stoletja.

Totalitarizem levice Ker vemo, kakšna je naša levica, se nam ni treba prav nič čuditi, da ta nasprotuje postavitvi spomenika v Grahovem. Slovenska levica je namreč – tudi zato, ker je kontinuiteta nekdanjih komunističnih revolucionarjev (genocidnih zločincev) – izrazito totalitarna. Vse, kar ni NJIHOVO, je treba izničiti, ker pa to v demokraciji

Do zdaj je v Grahovem pred osnovno šolo kraljeval spomenik z zvezdo na vrhu, s katerim so borci slavili veliki zločin partizanov iz novembra 1943.

ni mogoče, pa vsaj oklevetati in onemogočiti.

»Prespali« so demokracijo Najprej so poskusili v občinskem svetu občine Cerknica. Predsednik občinske organizacije SD (Socialni demokrati) Drago Frlan je na občinski svet in župana naslovil pobudo za »ustavitev nadaljnje gradnje in obeležja SPG« (SPG je Spominski park Grahovo). Besedilo je napisano čisto v duhu besedil, ki so jih ti ljudje pisali v času režima do leta 1990, ko so z udbovskim režimom nadzorovali in obvladovali vse javno življenje v Sloveniji. Nekateri so »prespali« zadnjih 24 let demokracije.

Totalitarci proti totalitarizmu?

Potem ko je cerkniška stranka SD »v dogovoru z Združenjem borcev za vrednote NOB iz Cerknice« na občinski svet in župana naslovila vrsto stalinističnih »vprašanj« o tem, kdo je kaj dovolil glede oblikovanja spominskega parka v Grahovem, se ji je v zaključku »zapisalo« nekaj prav smešnih floskul. Zapisali so, da se Socialni demokrati v občini Cerknica »vsekakor zavzemamo za razjasnitev dogodkov iz preteklosti, hkrati pa se trudimo delati tisto, kar nas bo pripeljalo v boljšo in predvsem človeka vredno prihodnost«. Temu so dodali nekaj, česar do zdaj nismo vedeli in kar jim nikoli ne bi pripisali: »Ob predvolilnih aktivnostih za evropske volitve smo ravno Socialni demokrati tisti, ki zahtevamo družbeno opredelitev do preteklih in sodobnih totalitarizmov ter pojavov čaščenja različnih preživelih ideologij.«

To so si upali zapisati, potem ko je njihov dopis občinskemu svetu in županu en sam izliv totalitarne miselnosti.

Kar naprej bi prepovedovali

Dodali so še dva stavka: »Ob tem se bo potrebno soočiti, seveda na osnovi nedvoumnih zgodovinskih dejstev s ti. resnicami pravljicarjev iz vrst NSZ ter jim

tudi s pomočjo Evrope povedati nekatera dejstva. Socialni demokrati od teh razprav ne bežimo, nasprotno, želimo jih enkrat za vselej doreči.«

Ja, ti levičarji so res mentalni reveži. Potem ko so Slovenijo med drugo svetovno vojno in komunistično revolucijo povsem uničili in so po vojni na razvalinah in množičnih grobiščih gradili svoj socialistični raj, ki je moral propasti (ker je neživljenjski in je skregan z osnovami ekonomije), ter so Slovenijo onesnažili z nešteti spomeniki, ki častijo komunistično genocidno politiko, bi še kar naprej prepovedovali, da tudi njihove žrtve postavijo kakšen spomenik svojim ljudem in kot znak (spomin) na komunistično nasilje.

Za Grilca spomenik Dakiju

V ultralevičarski *Mladini* so v članku z naslovom »Bog, narod, domovina« (21. 3. 2014) domobransko postojanko v Grahovem postavili kar v cerkev. Besedo so dali ministru Urošu Grilcu, ki je dejal, da se mu »takšno postavljanje spomenikov ne zdi prav primerno, še manj koristno«. Če bi Nova slovenska zaveza v Grahovem postavljala spomenik, s katerim bi častili Dakijeve partizane, ki so uničili domobransko postojanko v Grahovem, potem gotovo ne bi bilo ne članka v *Mladini* ne Grilčeve izjave.

Grilc je še dodal, da gre, tako kot pri referendumu o arhivih, tudi »za poskus razdvajanja ljudi«. Za totalitarno pamet je sprejemljivo le tisto, kar predlaga ali stori sama. Če so oni predlagali

in sprejeli protidemokratsko novelo arhivskega zakona, potem je to nekaj normalnega, če ljudje tem totalitarnim refleksom nasprotujejo, pa gre po njihovem za »razdvajanje ljudi«. Ko so oni Slovenijo onesnažili s partizanskimi in z revolucionarnimi spomeniki (kar še vedno počnejo), je to nekaj normalnega, če pa kdo drug postavi spomenik žrtvam komunistične revolucije, pa je to »razdvajanje ljudi«. Vedno znova se lahko čudimo, kakšni mentalni reveži so totalitaristi.

Nasilje nad ljudmi in jezikom

Kot »odmev« na članek v *Mladini* je glavni odbor Zveze združenj borcev in udeležencev NOB Slovenije izdal *Peticijo proti postavitvi spominskega obeležja domobrancem v Grahovem*. »Peticija« je seveda en sam stalinizem. Šli so celo tako daleč, da so ministrstvo za kulturo pozvali, da »prične z postopki za spremembo in dopolnitev zakonodaje, ki bo preprečevala skrunitev spomeniške dediščine NOB ter postavljanje spominskih obeležij nacističnim in fašističnim enotam na območju RS«.

Za »borce« je grahovski spomenik torej obeležje »nacističnim in fašističnim enotam«. Partizani, ki jih »borci« predstavljajo, so s svojim revolucionarnim nasiljem najprej te enote (protirevolucijo) povzročili, potem so jih uničevali in na koncu uničili, 70 let kasneje pa te žrtve svojega uničevanja še klevetajo z nacizmom in s fašizmom.

Kaj pa naj pričakujemo od ljudi, ki so vedeli predvsem lagati, krasti ▶

► in ubijati. Takšni ljudje bodo svoje žrtve pač klevetali, pa čeprav z nacizmom in s fašizmom. Kar totalitavec počne, je nasilje: ali nad ljudmi ali nad jezikom.

Sprava je dekla totalitarizma

V ljubljanskem *Dnevniku* so 24. 3. 2014 objavili članek z nadnaslovom *Sporni spomeniki* in naslovom *Čas za spravo še ni zrel*. V njem je novinarka preko sogovornikov »razmišljala« celo o »kaznivem dejanju« pri postavitvi grahovskega spomenika. Članek je izrazito tendenciozen, saj novinarka s pomočjo štirih uglednih »mnenjskih voditeljev« skozi na videz načelna stališča o pravici (ne)postavljanja spomenikov in problematičnosti zlorabljanja žrtev in zgodovine v resnici ves čas nasprotuje pravici žrtev partizanskega uničevanja v Grahovem, da končno dobijo spomenik. Po mnenju novinark v Grahovem »ni dobra popotnica spravnim prizadevanjem v Sloveniji«. Ja, hvala Bogu, da ni. »Spravna prizadevanja« v Sloveniji so v resnici totalitarna prizadevanja: poskusi ohranitve ene resnice, ta pa je dosedanja komunistična, temelječa na totalnem zločinu komunistične revolucije (98.000 žrtev, uničena Slovenija, 45 let udbovskega totalitarnega režima in še mnogo drugih strahotnih zločinov).

Spomini Vinka Šege Zato naj se vrnem k bistvu problema, k opisu partizanskih zločinov v Grahovem leta 1942 in 1943, kot si jih želijo tudi v stranki SD cerkniške občine, ko so v pismu občinskemu svetu in županu zapisali, da se je potrebno soočiti »na osnovi nedvoumnih zgodovinskih dejstev«. Poglejmo torej nekaj teh nedvoumnih dejstev. Nekaj jih je v knjigi *Dano tisto uro* opisal Vinko Šega (knjigo je v zbirki *Čas in ljudje* leta 2008 izdala založba Družina).

Kot rečeno, komunisti so s svojo revolucijo med drugo svetovno vojno in po njej Slovenijo uničili z neštetiimi strahotnimi zločini. Pri teh zločinih je vedno tako, da je težko reči, da je eden hujši od drugega, saj so vsi zelo hudi. Pa vendar: knjiga spominov Vinka Šege je nabita z opisi komunističnih zločinov. Meni, ki mi je dano, da živim v miru (in že 24 let v demokraciji), je nepojmljivo, kaj vse so ljudje morali pretrpeti pod komunizmom.

V nadaljevanju bom povzel Šegove opise partizanskega nasilja v Grahovem leta 1942 in 1943. Toda Šega je bil po vojni – poleg tega, da ga je Udba zaprla (v knjigi opisuje tudi trpljenje v udbovskih zaporih) – kot duhovnik poslan v Žužemberk in na Suhor, v dva kraja, kjer so se partizani še posebej razdivjali. Ker nasilje in zločini nikoli ne smejo biti

zamolčani in se o njih mora govoriti, so Šegovi spomini vrhunska pričevanjska knjiga.

Pravica do samoobrambe Prislunimo pripovedi Vinka Šege: »Začele so padati prve nedolžne žrtve, njihovo število je raslo. Italijani in Nemci nas niso šteli, zlasti na podeželju ne. Župnik Franc Kanduč se je umaknil iz svoje župnije Kropa, ki je bila pod nemško okupacijo, in se je naselil v župnišču v Grahovem. Dne 26. decembra je bil smrtno obstreljen /umorili so ga partizani oz. natančneje partizanski kurirji, op. I. Ž./, ko se je vračal od maše v podružnični cerkvi sv. Štefana v Lipsnju. Umril je v bolnišnici v Logatcu. Morija se je nadaljevala povsod, kjer se je pojavila komunistična partija pod imenom Osvobodilna fronta, padali so naši ljudje.

Iz te velike stiske so kot obramba za golo preživetje nastale vaške straže, tolikokrat obrekovane in ožigosane, da so sodelovale z okupatorjem, v resnici pa je bila to le samoobramba, kar je osnovna človekova pravica in dolžnost.«

Množični pobjoj Grahovčanov (civilistov seveda) so partizani izvršili 11. julija 1942 na Križni gori. Takrat so tam umorili šest ljudi: Jožefo Krajc (roj. leta 1911), Ano Martinčič (roj. leta 1898), Marijo Martinčič (roj. leta 1884),

Franciško Žagar (roj. leta 1914), Anzelma Barago (roj. leta 1879) in Ivana Žagarja (roj. leta 1886).

Požrla ga je zločinska pošast

Vinko Šega: »Leta 1942 je bila v Grahovem ustanovljena vaška straža, v kateri je bil moj starejši brat France. En teden po novi maši sem ga poročil z zaročenko Štefinovo Micko iz domače vasi. Po poroki je izstopil iz vaške straže. Zato ob razpadu Italije, 9. septembra 1943, ni pobegnil pred partizani. Misli si je, da ga ne bodo preganjali, ker je bil že od meseca julija doma.

Takoj po odhodu Italijanov so prišli oboroženi partizani pogledat, ali je France ostal doma. En teden po tem obisku je imel mir. Nato pa so nekega večera ob pol polnoči prišli spet oboroženi partizani in partizanke in hišo obkolili. Drugi so vdrli v vežo in zahtevali Franceta. Ko so ga mama poklicali, je prišel po stopnicah iz gornje sobe. Partizani v veži so mu takoj z žico zvezali roke. Naš priletni in bolehnati ata so vstali iz postelje in prišli v vežo, da bi prosili zanj: 'Pustite ga, saj ni nič hudega storil, to je moj sin!' Takrat pa je stopila pred očeta partizanka ter med zmerjanjem in vpitjem z revolverjem vsekala nemočnega starčka po glavi. Vmes se je slišal mamin jok, ki je izražal neizmerno bolečino. Ta jok je v živo zadel tudi brata, saj naša mama niso jokali za vsako malenkost, bili so junaška žena. Ko so krvoloki pehali zvezanega skozi vežna vrata, je tolažil svoje z Jezusovimi besedami iz križevega pota: 'Ne jokajte nad menoj!'

Na vasi je čakal tovornjak, na katerem sta že bila dva ujetnika: domači trgovec Baraga in neki učitelj iz Cerknice. Gori so zrinili tudi brata. Vsem trem so z žico zvezali še noge in jih odpeljali na Bloke.

Bratova žena je šla čez kakšen dan na Bloke v upanju, da bo morda lahko obiskala moža. Ni

Na pomlad demokracije je bil pred osnovno šolo postavljen spomenik enemu največjih slovenskih pesnikov 20. stoletja, ki so ga na tem mestu umorili partizani.

ji bilo dovoljeno, le od daleč ga je videla, in to zadnjikrat. Požrla ga je zločinska pošast kot toliko drugih nedolžnih in poštenih Slovencev.

Živemu so odrezali jezik Partizani so tiste dni zbirali ujetnike od vseh strani, vlačili so jih na Bloke in v Begunje pri Cerknici. V oktobru 1943 so obe skupini prignali v gozd Mačkovec na ozemlju moje sedanje župnije Rob in po grozovitem mučenju vse pobili. Čez čas je nekdo prišel domačim v Grahovo povedat, da so partizani ujetemu učitelju iz Cerknice živemu odrezali jezik, mojemu bratu, tudi živemu, pa razrezali usta do ušes. Vseh žrtev je bilo okoli 70, med njimi je bilo nekaj zajetih domobrancev iz gradu Turjak. Na tem kraju stoji zdaj velik križ in zasilni oltar, kjer je občasno maša. Naj počivajo v božjem miru vse nedolžne žrtve v tišini gozda Mačkovec.

Bombardiranje Grahovega Dan 30. september 1943 bo ostal zapisan v zgodovini moje rojstne vasi Grahovo.

To je drugi dogodek, ki je zaznamoval leto 1943.

Bilo je okrog 11. ure dopoldne. Bil sem v svoji sobi nad pisarno v župnišču. Iz zelenih litrskih steklenic sem hotel narediti dve vazi za v cerkev. Ovil sem tanko vrstico okoli steklenice in jo hitro vlek, kakor da bi žagal. Ko se steklo segreje, vrhni del odpade. Mislim, da sem tako eno vazo že pripravil. Ko sem se mudil pri drugi steklenici, sem zaslišal brnenje letala; bilo je nemško. Opazovalo je četico partizanov in partizank z mulo in težjim mitraljezom na dvokolnici. Krožilo je nad njimi in čakalo, kje se bodo ustavili. Partizani bi se morali umakniti v gozd. Iz neke kljubovalnosti so šli naprej po cesti skozi Lipsenj, Žerovnico in prišli v Grahovo. Tam so se razkropili po hišah. Nemški izvidnik je poklical bombnike iz Idrije. Jaz sem bil še vedno pri delu za drugo vazo. Zaslišal sem močno hrumenje letal. Stopil sem k južnemu oknu. Nič nisem videl, zato sem šel k vzhodnemu oknu. Nisem še prišel do njega, ko je že padla prva bomba na gorenji del

Decembra 2011 je s tema dvema možema v Grahovem zadišalo po spomeniku zamolčanim žrtvam revolucije.

vasi. Vas in zrak sta se zamajala, bomba je bila zažigalna. Zdirjal sem po hodniku in stopnicah v klet. Nebo in zemlja sta bobnela od silovitih eksplozij.

Ubitih je bilo 24 ljudi Bombardiranje je trajalo eno uro. Vsaki bombi so sledile tri zaporedne eksplozije. Slišali smo bombnike, kako so se po odmetu bombe oddaljevali, pa se znova vračali, metali bombe s trojno silovito eksplozijo. /.../ Trepetaje smo čakali, kdaj bo bomba padla na župnišče.

Končno so bombniki opravili svoje delo in odhrumeli v daljavo. Stari dekan je to uro oglušel. Razdejanje je bilo veliko, pobitih pa 24 ljudi. Nekemu štiriletnemu fantku je šrapnel odtrgal polovico glave; učiteljica Pavla Sedej, ki je še mene učila v osnovni šoli, je ležala mrtva sredi ceste pred šolo. Hiša na drugi strani ceste je bila kup ruševin, v kleti blizu šole so bila zasuta človeška trupla, med kamnito grmado pa razbite kadi zelja in repe.

Odragal ji je čeljust in jezik Jaz sem dirkal in iskal ranjence, da bi jim dal duhovno pomoč. Klicali so me k njim na ves glas od daleč: 'Sem pridite!' Srečal sem nekega partizana s kolesom. Rekel sem mu: 'Daj meni kolo!' Dal mi ga je brez besede. Klicali so me v neko hišo in s prstom pokazali, kam naj grem. Ko sem stopil

v vežo, je bil ves omet na tleh, vse odprto in razmetano, nobenega človeka nikjer. Potem pa le zagledam na pragu sobice dekle, ki je klečalo na ometu, roke sklenjene k molitvi, in groza!, brez spodnje čeljusti in brez jezika, z jokom, kolikor je sploh moglo jokati. Nisem je poznal. Pomislil sem, da je snaha, ki je malo prej prišla iz Bele krajine k tej hiši, rekli smo 'pri Špančkovih'. Šele čez čas sem od vaščanov izvedel, da je bila Ana Mele, po domače Tanšičeva Ančka, moja sošolka v osnovni šoli. Njena družina je dobila zatočišče pri Špančkovih, ker so ji hišo v vasi malo prej požgali Italijani. Pred bombardiranjem je prala na bližnjem potoku. Ko je padla prva bomba, zažigalna, ji je šrapnel odtrgal čeljust in jezik. Tako ranjena je stekla v hišo. Tam se je spomnila, da je pri potoku pozabila svoje revne šolne. Med bobnenjem letal in bomb je šla ponje in se spet vrnila v hišo. Po pripravi in kesanju sem ji dal odvezo in duhovno pomoč.

Ko v besednjaku zmanjka besed

Hitel sem še k drugim ranjencem po razbiti vasi. S kolesom sem se odpeljal v vas Radljek. Tam je bilo hudo, ko so Nemci bombardirali kasarne na Blokah. Ko sem končal, sem se vrnil v Grahovo. Še enkrat sem tam videl Tanšičevo Ančko. Klečala je v travi ob cesti, blizu mostu čez potok: spet sklenjene roke, proseče oči,

krvi se ne spominjam, še vedno pa vidim do grla odtrgano živo meso brez spodnje čeljusti in jezika. Nesrečno dekle! Potem sem zvedel, da so jo partizani odpeljali v zasilno bolnišnico v kočevskih gozdovih, kjer je v velikih bridkostih umrla. Počivaj v miru, kjerkoli si pokopana, uboga Ančka, moja sošolka. Milo se mi stori vedno, ko gledam sliko našega prvega svetega obhajila. Dvajset nas je bilo, v sredi pa naš župnik in dekan Alojzij Wester. Vsi otroci smo bili v prazničnih oblekah, enako tudi ti, Ančka Tanšičeva, v beli oblekici ...

Vojna, napadalna vojna, posebno od tako blizu doživeta in gledana, je nečloveška, grda in ... v besednjaku zmanjka besed za primerno oceno te človeške neumnosti in hudobije.« **D**

Nadaljevanje prihodnjič

88,3 & 105,1 MHz

ALPSKI VAL

Radio Alpski val

www.alpskival.net

† 05 38 11 886

f 05 38 11 674